

MUSİQİLİ TEATRIN FORMALAŞMASINDA ÜZEYİR HACIBƏYLİ YARADICILIĞININ ROLU

Nərmin BABAŞOVA

Məqalədə müəllif Musiqili Teatrın formalaşmasında dahi Azərbaycan mütəfəkkiri, maarifçi-bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığının rolunu araşdırır və bəstəkarın əsərlərini təhlil edir.

Açar sözlər: musiqi, teatr, Üzeyir Hacıbəyli, yaradıcılıq

Tarixən maarifçi ziyalıların yüksək meyarlarla yoğrulmuş teatr-estetik görüşləri onların güclü, humanist vətəndaşlıq hissləri ilə bağlı olmuşdur. Onların fikrincə, teatr sənəti cəmiyyətin mənəviyyatına və düşüncəsinə təsir etməli, insanlarda yüksək hisslər oyatmalı və tamaşaçıları haqq işi uğrunda mübarizəyə qaldırmağı bacarmalıdır. İnsanın daxili aləminə, əqlinə və şüuruna təsir göstərən teatr yaradıcılığı etikasının gücü ilə tərbiyə-edicici və maarifləndirici funksiyasına sadıq qalmalıdır.

“Ər arvad” Üzeyir Hacıbəylinin ilk musiqili komediyasıdır. 3 pərdəli bu əsər Azərbaycanda musiqili komediya teatrının ilk nümunəsidir. Librettosu da bəstəkarındır. Bu əsərlə Hacıbəylinin musiqili səhnə trilogiyasının (buraya «O olmasın, bu olsun» və «Arşın mal alan» musiqili komediyaları da daxildir) başlanğıcı qoyulmuşdur. Hər üç əsərdə ailə-məişət mövzusu çox ardıcıl və dinamik şəkildə açılır, Azərbaycan qadınının ailə və cəmiyyətdəki kölə vəziyyətinə etiraz səsləri. Əhvalatın süjet xəttinin adiliyi və sadəliyi, iştirakçıların azlığı «Ər və arvad» vodevilə yaxınlaşdırır. Əsərin ideyası ağıllı və tədbirli arvadın (Minnət xanım) müflisləşmiş və düşkünleşmiş ərindən (Mərcan bəy) mənəviyyatca üstünlüyünü açıb göstərməkdir. Əsərdə Minnətin məsləhətçisi və müttəfiqinə çevrilən namuslu, vicdanlı nökrə obrazının böyük rəğbətlə yaradılması o dövr Azərbaycan cəmiyyətində gedən demokratikləşmə prosesinin təzahürü idi.

“Ər və arvad” əsərinin musiqisi mahnı-rəqs karakterli olmaqla obrazların daha qabarıq açılmasına xidmət edir. Mərcan bəyin komik obrazı səhnə hadisələrinin əksinə olaraq lirik, səmimi xarakter daşıyaraq (1-ci və 2-ci pərdələrdəki mahnılar) onun mənfi xüsusiyyətlərini daha bariz nəzərə çarpdırır. Nökrə Səfinin obrazı 2-ci pərdədəki lirik mahnı ilə açılır; burada Ü. Hacıbəyli «Laçın» xalq mahnısından istifadə etmişdir. “Ər və arvad” musiqili komediyasında xor səhnələri tamaşanın mühüm, ümumiləşdirici məqamlarında yerləşdirilərək hadisələrin emosional atmosferini, eləcə də əsas qəhrəmanların davranışına münasibəti ifadə edir. Əsərin əsas qayəsini ifadə edən bu xorlar “müəllif sözü” kimi qavranılır.

“Ər və arvad» əsərindəki instrumental musiqi parçaları - müqəddimə və antraktlar - çox canlı və şəhən səhnə əhvalatları atmosferi yaratmaqla əsəri xeyli zənginləşdirir. Hadisələrlə zəngin olan 2-ci pərdənin antraktında Ü. Hacıbəyli ilk dəfə klassik polifoniya

formasından - fugettadan istifadə etmişdir. Komediyanın ilk tamaşası 1910-cu il mayın 24-də Bakıda Nikitin qardaşları sirkinin səhnəsində göstərilmişdir. Rollarda H. Sarabski (Mərcan bəy), Ə. Ağdamski (Minnət xanım), H. Terequlov (Səfi), M. Əliyev (Kərbəlayi Qubad) və b. çıxış etmişlər. «Ər və arvad» Azərbaycanın digər teatrlarının (Naxçıvan, Ağdam, Şəki və s.) da repertuarında olmuşdur.

Ü. Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” musiqili komediyası 1910-cu ildə yazılaraq elə həmin ilin sentyabr ayının 12-də tamaşaya qoyulub. Lakin 1910-cu ildə cəmi bir dəfə oynanılan əsər 8 ay sonra Mayılov qardaşlarının teatrında 25 aprel 1911-ci ildə yeni quruluşda səhnələşdirildi. Əsərlərin qazandığı böyük uğurdan sonra Üzeyir bəy Hacıbəyli qətiyyətli şəkildə musiqi təhsilini Moskvada davam etdirmək qərarını alır.

“Nicat” xeyriyyə cəmiyyətinin üzvü olan bəstəkar 1913-cü ildə yenidən mədəni-maarif işi sahəsindəki fəaliyyətini dayandıraraq Rusiyanın Peterburq şəhərinə gedir. Burada qəbul imtahanları ilə yanaşı növbəti musiqili komediyası - “Arşın mal alan” üzərində işə başlayır. Qadın azadlığı, azad məhəbbət və sevgi Ü. Hacıbəylinin hər üç musiqili komediyasının mərkəzində durur. Bu da maarifçilik ideyalarının musiqili teatr vasitəsi ilə təbliğinə geniş imkanlar açır.

Gülnaz və Sərvərin sevgisi bundan qabaq hələ “Leyli və Məcnun”da öz klassik ifadəsini tapmışdı. Məşədi İbad Mərcan bəyin, Rüstəm bəy Kəblə Qubadın daha qüvvətli davamı deyilmi?

J. Molyer və M.F. Axundov komediyalarının qüdrətilə səsləşən “Məşədi İbad” və ya “O olmasın, bu olsun” operetları o zamankı ədəbiyyatımızın hakim üslubu olan tənqidi realizm ruhunda yazılmış əsərlərdir.

Əsərin ideyası Cəlil Məmmədquluzadənin məşhur “Anamın kitabı” əsərində inkişaf etdirilərək daha yüksək formaya salınmışdır.

Üzeyir bəyin inqilaba qədər yazdığı bu əsərlər xalqımızın ictimai şüur oyanışında köhnə dünya və köhnə əxlaqın sarsıldılması uğrunda nəinki Azərbaycanda, bəlkə bütün Yaxın Şərq aləmində inqilabi və mütərəqqi bir rol oynamaqla musiqili komediyaları yeni kütləvi musiqi janrı olaraq ilk dəfə yaratmış oldu.

1911-ci ildə “O olmasın, bu olsun”un Tiflisdə ilk qastrol səfəri oldu. Operetta müxtəlif dillərə tərcümə olunub. Zaqafqaziya, Bolqarıstan, Türkiyə, Yəməni və başqa ölkələrdə tamaşaya qoyulub. Əsərin ədəbi mətni

1912-ci ildə Bakıda Orucov qardaşları mətbəəsində nəşr edilib, 2 dəfə ekranlaşdırılmışdır. Əsər 1918-ci il nəşrindən etibarən 4 məclisdən ibarət nəşr olunub. Üçüncü məclis kimi təqdim olunan "Hamam səhnəsi"ni bəstəkar əsərə sonradan əlavə edib.

İlk dəfə 1919-cu ildə Yaltada A.Xanjankovun studiyasında rejissorlar V.Papazyan və İ.Lakka ekranlaşdırılmağa başlasa da, işi sona çatdırmadılar. 1956-cı ildə Bakı kinostudiyasında Sabit Rəhmanın ssenarisi üzrə 9 hissəli, rəngli, səsli film çəkildi. Rejissor H.Seyidzadə, baş operatoru Ə.Atakişiyev, rəssamlar C.Əzimov, N.Zeynalov, musiqi redaktoru F.Əmirov. Baş rollarda Ə. Ağayev, A.Mirzəquliyev, T.Gözəlova, A.Gəraybəyli, B.Şəkinskaya, M.Sənani, M.Mərdanov, İ.Əfəndiyev, Ə.Əhmədov və başqaları çıxış edib. Soltan Hacıbəyov əsəri musiqili komediya teatrı üçün redaktə edib.

Bu operetta böyük tamaşaçı kütləsi, ziyalı tərəfindən yüksək qiymətləndirilsə də, rəsmi dairələr buna mənfəət rəy bildirmişdi. "O olmasın, bu olsun" musiqili komediyası "Ər və arvad"dan bir müddət sonra yazılaraq Ü.Hacıbəylinin bəstəkar-dramaturq kimi inkişafını göstərir. Burada artıq vodevillik yoxdur. "O olmasın, bu olsun" inkişafı süjet və fabulalı böyük musiqili səhnə əsəridir. Əsərdə hadisə dairəsi daha genişdir, həqiqət bəstəkar tərəfindən daha dərin təsvir edilir. Komediyanın librettosu "Ər və arvad"ın süjetini davam etdirir, yeni motivlər daxil edərək bu komediyada açıq siyasi protest verilir. Üç komediya arasında "O olmasın, bu olsun" öz ifşaedici tonuna görə daha kəskin xarakter daşıyır. Məhz bu cəhət onu satirik "Molla Nəsrəddin" jurnalı, habelə M.Axundov, N.Vəzirov, Ə.Haqqverdiyevin komediyaları ilə yaxınlaşdırır. Komediyanın mənfəət qəhrəmanları Ə.Əzimzadənin "Köhnə Bakı tipləri" karikatur-portret silsiləsi ilə assosiasiya yaradır. Burada müflisləşən və mənəviyyətə düşkünləşən zadəganlığın xəsisliyi, pulun gücünə fanatik inamı ilə seçilən varlı tacir zümrəsi ilə ittifaqa girmək cəhdi inandırıcı təsvir olunub. İnsanın mənəvi azadlığı və ləyaqəti uğrunda mübarizə aparın, pulun hökmranlığı və sosial məişət qanunları ilə barışmayan yeni nəslin nümayəndələri əski cəmiyyətə qarşı qoyulmuşdur.

Ü.Hacıbəyli klassik teatr ənənələrini öyrənərək ciddi dramaturgiya qurur. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan məişətinin geniş təsvirini verir. Bəstəkar komediya teatrı sahəsini inkişaf etdirərək əsərə lirik xətt də daxil edir. Ü. Hacıbəyli: "Süjet və librettosu mənə məxsus olan musiqili komediyalarımda, Azərbaycan qadınını bağlı qapı arxasında saxlayan və hüquqlarından məhrum edən burjua cəmiyyəti nümayəndələrini kəskin gülüş hədəfinə çevirmişəm".

O, bu əsərdə ifadə vasitələri və diapazonu artıraraq pərdələrin sayını 4-ə, iştirakçıları isə 13-ə çatdırır. "O olmasın, bu olsun"da birinci komediyadakı kimi 13 deyil, artıq 23 musiqi nömrəsi var. Müvafiq olaraq musiqinin dramatik rolu da artıb. Musiqi nömrələrinin yarıdan çoxu süjetə daxil olan ansambl və xor səhnələridir.

Bəzi solo vokal nömrələr də mühüm dramatik əhəmiyyət kəsb edir.

Əsərdə bəstəkar qadın - kişi bərabərliyini, qızın müstəqil seçim etmək hüququnu daha sərbəst açır. Üzeyir Hacıbəyli - dramaturq köhnə qanunları, dövlətli qocaların özlərinə cavan qız "almaq" məsələsini gülüş hədəfinə çevirir.

Əsərin qəhrəmanları - tələbə Sərvər və gənc Gülnaz bütün qanunlara əks olaraq sonda evləninir, dövlətli qoca və onun puluna qalib gəlirlər. Bu qəhrəmanlar vasitəsilə bəstəkar müasir gəncləri məhəbbət uğrunda mübarizəyə çağırır. Burada feodal aləmdən Rüstəm bəy, o dövərə xas obrazlar - dövlətli tacir Məşədi İbad, qoçu Əsgər, hambal, hamamçı Məşədi Qəzənfər, yeni "intelligent" nümayəndələrindən millətçi Həsənqulu bəy, qəzetçi Rza bəy, qulluqçu Sənəm təsvir olunur. Əsərdəki bütün obrazlar Hacıbəylinin müasirləridir.

Bəstəkar satirik komediya janrının xüsusiyyətlərindən irəli gələrək mənfəət qəhrəmanlarının musiqi xarakteristikasında parodiya metodlarından istifadə edir. Bəstəkar komediyanın heç bir nömrəsində Məşədi İbad kimi parlaq musiqili portret yarada bilməmişdi. Digər mənfəət qəhrəmanları isə musiqidə deyil, ədəbi mətndə satirik xasiyyətnamə tapırlar. Müsbət qəhrəmanlar Sərvər və Gülnaz Üzeyir Hacıbəyli komediyalarında ilk lirik obrazlardır. Bu operettanın ədəbi mətində Şərq poeziyasının böyük şairləri Məhəmməd Füzuli, Sədi Şirazi və Hafiz Şirazinin əsərlərindən istifadə edilmişdir.

Bu əsərin dramaturgiyasında ilk dəfə orkestrin iştirakı, ilk dəfə böyük instrumental solodan istifadə nəzərə çarpır. Musiqi komediyalarında nömrələrin forması improvizasiyadan uzaqdır. Hacıbəyli ilk dəfə obrazların fərdi aləmini əks etdirən mahnı-ariya xarakterli melodiyalar yaratmaqla "Arşın mal alan" və "Koroğlu" ariya üslubuna yol açmışdır. Tamamlanmış müstəqil instrumental nömrələr ümumən Hacıbəylinin musiqi üslubunun inkişafından xəbər verir.

Bir çox bəstəkarların yaradıcılığının böyük tədqiqat işlərində araşdırılmaya ehtiyacı olduğu halda, Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığını "məsuliyyətlə qorunmaq və şəkildəyişkənliyinə uğramaqdan uzaq tutmaq" bir kredoya çevrilməlidir.

Üzeyir Hacıbəyli 1913-cü ildə yazdığı "Arşın mal alan" operettasını Sankt-Peterburq Konservatoriyasında oxuyarkən qələmə alıb. Süjeti Qarabağın Şuşa şəhərinin həyatından alınan operettanı tamamladıqdan sonra dahi bəstəkar onu ilk dəfə Sankt-Peterburq konservatoriyasının direktoru, görkəmli rus bəstəkarı A.Qlazunova göstərib. A.Qlazunov əsəri çox bəyənilib və onu bütün Rusiyada ilk operetta adlandırılıb. "Arşın mal alan"a verilən bu cür yüksək qiymətdən sonra Üzeyir bəy əsərin partiturasını və librettosunu Bakıya, dostlarına göndərib.

"Arşın mal alan" operettasını Bakıya göndərməzdən əvvəl Üzeyir bəy aktyor Hüseynqulu Sarabskiyə 30 iyul 1913-cü il tarixdə Sankt-Peterburqdan məktub göndərərək: "Bəradərim Hüseynqulu! Mən dəxi bu halda bir tərəfdən dərs oxumaqda və bir tərəfdən də "Arşın mal alan"ı yazmaqdayam. Amma çox qəribə operetta alınacaqdır.

...Mənim də bu qədər əlləşməyim odur ki, gələcəkdə teatr işini elə bir hala salaq ki, nəinki təkə

bir Bakı və ya Qafqaz, bəlkə hər bir yerdə və hər bir şəhərdə teatr verməyə imkanımız olsun. Ancaq bir qədər vaxt gözləmək və zəhmət çəkmək lazımdır. Mən Bakıda olarkən öz əsərlərimin qədrini bilmirəmmiş, amma burada bilirəm ki, mənim əsərim gələcəkdə böyük bir iş görəcəkdir!" deyə yazıb.

"Arşın mal alan"-ın iştirakçıları səmiiyyətin müxtəlif təbəqələrini və müəyyən xarakter tiplərini təmsil edirlər. Silki xurafatdan uzaq, romantik, coşğun ruhlu baş qəhrəmanlar - Əsgər və Gülçöhrə üçün həyatda başlıca şey - böyük və səmimi məhəbbətdir. Sakit və təmkinli Süleyman və Asya xoşbəxtliklərini mənsub olduqları zadəgan - tacir əhatəsində axtarırlar. Köhnə dünyanın təmsilçiləri Cahan xala ilə Soltan bəy öz aləmlərini müdafiə etsələr də, bu aləmə, qismən, etibarsız çıxırlar. Ağıllı, gözüaçıq, mehriban qulluqçu və nöker - Telli ilə Vəli əsərin demokratik yönünü təcəssüm etdirirlər.

"Arşın mal alan" musiqili komediyasının başlıca bədii ifadə mənbəyi olan musiqinin dramaturji funksiyası geniş və mürəkkəbdir. obrazlı məzmunun dərinliyi və musiqinin inkişafının əhatəliliyi "Arşın mal alan" komik operaya yaxınlaşdırır. Əsgərin II pərdədəki mahnısının mövzusu əsasında olan məhəbbət leytmotivi musiqinin obrazlı intonasiya vəhdətinə zəmin yaradır. Baş qəhrəmanların obrazlarını və fərdiyyətini dolğun açmaq üçün Ü. Hacıbəyli başlıca olaraq ariyadan istifadə etmişdir. Bu səbəbdən muğam melodiylarının üslub xüsusiyyətləri ilə bağlı geniş və rəngarəng intonasiya inkişafı üçün zəmin yaranmışdır. Əsgərin I pərdədəki ariyası (Füzulinin qəzəli əsasında) onun ümumiləşdirilmiş surətini yaradaraq kədər, həsrət, xəyal-pərvərliliklə yanaşı həyəcan və coşğunluğu ifadə edir. Əsgərin II pərdədəki mahnısı və Gülçöhrə ilə duetində sevinc, nikbinlik, sağlam həyat duyumu kimi cəhətlər ifadə olunmuşdur. II pərdədə Gülçöhrənin ilk ariyası çarətsizlik, ümidsizlik ruhundadır. Həmin pərdədəki o biri ariyanın musiqisi coşğun ehtiraslı, sərbəst emosionaldır. Gülçöhrənin partiyası iki geniş həsmli vokal nömrələrlə - III pərdədəki ariya və IV pərdədəki ariozoda (Nalə) ilə tamamlanır. Sonuncu ariozoda qəhrəmanın ilkin əhvali-ruhiyyəsinə qayıtmaqla o dövrün Azərbaycan qadınının kədərli taleyi təmsil olunur. Digər qəhrəmanların obrazları məişət janrı üslubundakı musiqi vasitəsilə açılır. Obrazları qabanq verilmiş Vəli ilə Tellinin dueti intonasiya ifadəliliyinə görə məişət xarakterli musiqi səhnəsidir. Əsərin uvertürasında ümumiləşdirilmiş şəkildə sevinc, şənlik atmosferi verilmişdir. Uvertüranın əsas mövzusu «Boynunda var sarıq» xalq mahnısı, orta hissəsi isə məhəbbət leytmotivi əsasında qurulmuşdur.

«Arşın mal alan» musiqili komediyasının musiqisində folklorla böyük və dərin bağlılıq vardır. Lakin burada Ü. Hacıbəyli xalq mahnıları mövzusunun eynilə istifadəsindən demək olar ki, imtina etmişdir. O, şifahi xalq yaradıcılığında artıq işlənmiş və saflaşmış melodiyaları bir daha cilalayır, folklor melodiyasının əsas mövzu rüşeymini özünəməxsus tərzdə yaradıcılıqla inkişaf etdirir.

«Arşın mal alan» musiqili komediyasında Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan musiqisinin şifahi ənənəli mahnı,

aşiq, muğam yaradıcılığı kökü ilə Avropa klassik operasına xas kantilenalığı üzvi surətdə birləşdirərək yeni milli melodika tipi yaratmışdır. Əsərdəki digər yenilik Hacıbəylinin milli harmoniya üslubunu yaratmasıdır. Bu üslub Azərbaycan lad-məqam sisteminin Avropa major-minor sistemi ilə vəhdətindən yaranmışdır. Milli musiqidəki çoxsəslilik elementlərinə əsaslanaraq, Ü. Hacıbəyli polifoniya yazı üslubundan da istifadə etmişdir. Bu əsərdə Hacıbəyli yaradıcılığının yetkin dövrü üslubu üçün tipik olan müstəqil melodiya xətlərinin üzvi birləşməsindən əmələ gələn ikisəsli instrumental faktura yaratmış, xalq mahnı formaları ilə (kuplet, period), peşəkar bəstəkarlıq yaradıcılığı musiqi formalarını uyğunlaşdırmaq yolu ilə getmişdir. Bu əsərdə bəstəkarın çoxsistemli musiqi təfəkkürü təşəkkül tapmışdır.

1913-cü il oktyabr ayının 25-də (noyabrın 7-də) Bakıda Hacı Zeynalabdin Tağıyevin teatrında "Arşın mal alan" operettasının premyerası keçirilir. H. Sarabskinin quruluş verdiyi tamaşada Əsgər rolunu H. Sarabski, Gülçöhrəni Ə. Ağdamski, Soltan bəyi Ə. Hüseynzadə, Süleymanı H. Terequlov, Asyanı Gülsabah xanım, Tellini Olenskaya oynayır. Tamaşaya dirijorluğu Müslüm Maqomayev edir. Buradaca qeyd edək ki, Soltan bəy rolunu oynayan Ələkbər Hüseynzadə yaradıcılığı boyu səhnəyə 600 dəfə bu obrazla çıxıb.

"Arşın mal alan"ın ilk tamaşası cəmiyyətdə böyük maraq yaradır. Bir ilin içərisində "Arşın mal alan" yalnız Bakı teatr səhnələrində 150 dəfədən çox oynanılır, tezliklə bir sıra dillərə tərcümə edilir, özünə son dərəcə güclü və çoxlu tərəfdarlar, o cümlədən əleyhdarlar qazanır. Məsələn, 3 noyabr 1913-cü il tarixində nəşr olunan "Sədayi həqq" qəzetində yazılıb: "Müsəlman bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəylinin təzə operettası "Arşın mal alan" camaata çox xoş gəlib, təkrar oynanmasını xahiş etdiklərinə görə Cümə günü noyabrın 8-də ikinci dəfə oynanacaqdır. Soltan bəy rolunda camaatın hüsnitəvəccöhünü qazanmış Ələkbər Hüseynzadə çıxış edəcəkdir".

Lakin operettaya mənfəi rəy verənlər də az deyildi. 27 oktyabr 1913-cü il tarixli "İqbal" qəzetində Hacı İbrahim Qasimov adlı teatr tənqidçisi yazırdı: "«Arşın mal alan» operettası bir dərəcə "fars" (lağ-lağı, məsxərə) tamaşalarına oxşayır - desək zənn edirik ki, xəta etməmiş olarıq. Belə tamaşaları müsəlmanlara göstərmək xətdən xali deyildir. Belə tamaşalar millətin əxlaqını pozar, onu indiki halından bətər bir hala salar".

1917-ci ildə Bakıda operetta yenidən tamaşaya qoyulur və onun ifaçıları yalnız kişilərdən ibarət idi. "Arşın mal alan" tamaşası artıq 100 ildir ki, səhnədən düşmür. Tamaşa dünyanın müxtəlif səhnələrində oynanılıb. 2013-cü ildə YUNESCO-nun Baş Konfransının 36-cı sessiyasında "Arşın mal alan" operettasının 100 illik yubileyinin dünya səviyyəsində qeyd edilməsi haqqında qərar qəbul edilib.

ƏDƏBİYYAT

1. Üzeyir Hacıbəyov. Elektron dərs vəsaiti. "O olmasın, bu olsun". Mühazirəni təqdim edir müəllif - Bakı Musiqi Akademiyasının dosenti, sənətşünaslıq namizədi Cəmilə Həsənova.
2. İlham Rəhimli. Azərbaycan teatr tarixi (dərslük). Bakı, Çarşoqlu, 2004
3. Xalq qəzeti .- 2009.- 2 sentyabr.

Роль творчества Узеира Гаджибейли в формировании музыкального театра

В статье автор рассматривает роль гениального азербайджанского мыслителя, просветителя-композитора Узеира Гаджибейли в формировании Музыкального театра и анализирует произведения композитора.

Ключевые слова: музыка, театр, Узеир Гаджибейли, творчество

The Role of Uzeyir Hajibayli's Creativity in the Formation of Musical Theater

In the paper, the author considers the role of the brilliant Azerbaijani thinker, enlightener-composer Uzeyir Hajibayli in the formation of the Musical Theater and analyzes the works of the composer.

Keywords: music, theater, Uzeyir Hajibayli, creativity

Elmi rəhbər: BXA -nın professoru, sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru **Sonaxanım İbrahimova**